

Ekler Dezső: A HADIGAZDASÁGRÓL (egy előadás töredékei)

...A menedzser típusát az 1941-42-ben szervező-dő CIA-nál alkalmazott szociológusok és szociálpszichológusok találták ki és máig az amerikai típusú menedzserképzés az itt kidolgozott módszerek alapján történik. Így képzik tehát azt a fajta embert, akit bármilyen körülmények közé ledobva ideális diverzánként lehet használni úgy, hogy csak a feljebbvalójának lojális, minden helyzetben a talpára esik és kiméretlenül végrehajtja azokat a feladatokat, amelyekre küldték. A menedzserek nyelveket beszélnek és a kommunikáció bajnokai és morális szempontból nincsenek aggályaik a célok végrehajtása érdekében. Szóval ezt a modernkori janicsárt a 40-es években találták ki.

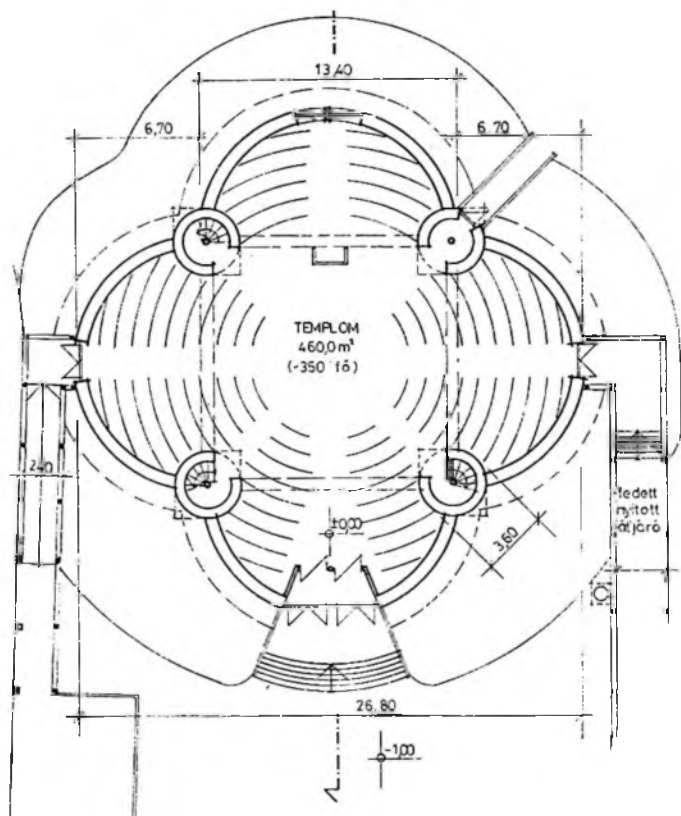
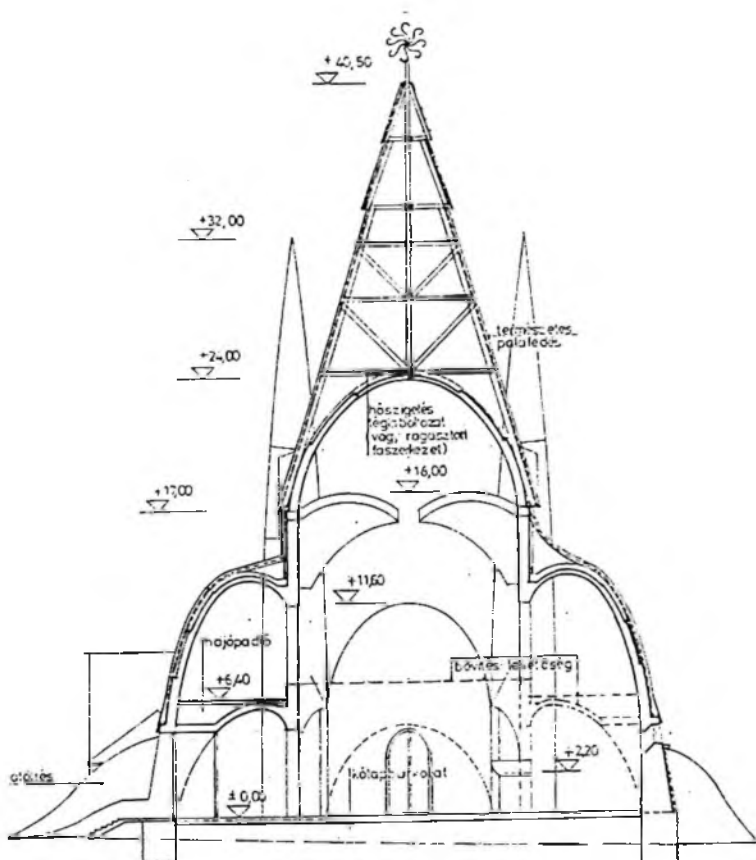
Hogy a hadiipar teremtette meg az autópályát, repülőteret, nehézipart, nem kell részleteznem. Tudjuk, hogy az első „ideális” lakótelepet a múlt század végén a Krupp művek építették Németországban, biztosítandó a haditermelésükhöz a felkészült és biológiailag jól kondicionált munkaerőt.

A lakótelepek tömeges elterjesztését, elterítését Európában az első világháború hozta, mikor is az itt nem részletezett dolgoknál fogva a civil társadalom gazdasági szervezete, nevezzük így: a magántőke alkalmatlanná vált arra, hogy nagy mennyiségben lakásokat építsen.

Budapesten az első világháború előtt 95%-ban magánérből épültek a lakások, ez a világháború után soha többé nem tudott így lenni, állami feladattá, központosított hadifeladattá vált a lakásépítés. Ezzel egyidejűleg tehát hadtápi feladattá vált a hadigazdaság munkaerejének biológiai kondicionálása. Ez a lakótelep, amiről, ugye Le Corbusier építészeti ideológiává formálva kijelenti, hogy az építésszek és városépítők barátai a bombázók, a bombázópilóták, akik tiszta helyzetet, tabula rasát teremtenek a régi városokban, hogy ideális hadtápi rendszerben szerveződhessenek meg az új lakótelepek. A haditársadalomnak vagy hadtápi társadalomnak tehát nem az a lényege, hogy ki tud több és jobb fegyvert gyártani, ez csak egy része a dolognak.

A hadtápi társadalomnak a lényege a verseny, hogy melyik nemzetállam, melyik szövetség rendelkezik a hadtápi szolgáltatások legnagyobb gazdasági és infrastrukturális potenciájával.

A verseny tehát a gazdasági hatalomért folyik. A háború kimenetele a hadtápi infrastruktúra készségein múlik. A háború csak gazdaságilag nyerhető meg. Bizonyosság erre az első világháború és a második is. A doni magyar hadsereg hadtápiilag veszett el. A sztálingrádi áttörés a kaukázusi olajmezőkért folyt. Hitler tudta, hogy azokat az olajmezőket kell elérnie ahhoz, hogy teljesíteni tudja azt, amire az egész magyar hadbalépés alapozva volt. Mert a magyar gazdaság képtelen volt hadtápiilag a saját embereit biztosítani, a németek adták ígéretet arra, hogy a hadtápi szolgál-

tatásról ők gondoskodnak. De szállításban, automobilizációban, ruhában a németek nem tudták megadni, amit ígértek, mert az olajmezőket nem tudták elérni.

A második világháború, a normandiai partraszállás sem másképpen, mint hadtápigal lett megnyerve. A dolog lényegét tehát a gazdasági erő, a gazdasági készség, a bármely pillanatban előállítható, háborúnyerésre alkalmas hadtápszolgáltatás mennyisége jelenti. Vegyünk történelmi példákat: Ennek a hadtápszolgáltatásnak egyik lényeges eleme nyilvánvalóan a szállítás. Napóleon a szállítás hadtáphiányával vesztette el a háborút Oroszországban.

Amerikában köztudottan nagyon olcsó a benzin. Az amerikai hadtápigazdaság, nagyon okosan, az olcsó közlekedésre van szervezve. A civil közlekedés azért kell, hogy olcsó legyen, mert a civil társadalom hadtápigatársadalom, a szállítás készégei a civil gazdaság készégeire alapozódnak.

Körülbelül hat éve volt, hogy Varga Tamással Tiszakarádrról hazafelé autózván mondtam neki, hogy itt rendszerváltás lesz. Ma azt szoktuk mondani, hogy senki nem tudta előre megmondani, hogy rendszerváltás lesz. Gorbacsovról beszélgettünk és én azt mondtam, lévén, hogy erősen ebben az eszmekörben gondolkodtam, mert akkor már néhány éve erősen hatottak rám Paul Virilio könyvei, hogy Gorbacsov hadtápigal el kell, hogy veszítse a versenyt. Gorbacsov hadtápigal lett megverve. Nem fegyverrel, nem is a fegyverkezés komolyan mondható készégei által, hanem a hadtápigazdaságban lett lehetetlenné téve. Bebizonyosodott, hogy a hadtápigkészégeket illetően ez a rendszer ott hibázta el a dolgot, hogy azt hitte, hogy a hadtápigatársadalmat úgy kell megszerveznie, hogy katonai társadalomra és civil társadalomra kell szétválasztani. Úgy gondolta, hogy politikailag kell terrorizálni és mobilizálni a társadalmat, állandó készségben, mozgósított állapotban kell tartani, politikai eszközökkel kell sokkolni az embereket, hogy feljelentsék az apjukat, hogy írtsák a kulákokat és hogy felvonulásokra járjanak, és így tovább. Nem jöttek rá arra, hogy a civil társadalomra kell alapozni a haditársadalmat. A kettőt nem szétválasztani, hanem egyesíteni kell, hogy a hadtápigazdaság által kell a társadalmat mozgósítani. A gazdaság által kell állandó túlfeszítettség, állandó sokkoltság állapotában tartani a társadalmat. A bővített újratermelés által kell terrorizálni a társadalmat. A bővített újratermelés, tudniillik, a hadtápigkészültség okán van. A civil társadalom negyedannyit sem igényelne, mint amennyit a XX. század folyamatosan termel.

Mint ahogy a mai állapotban nyilvánvaló, a civil társadalom szolgáltatásai nem volnának képesek működtetni a mai gazdaságot, mert egyszerűbb az ember élete. Egy falu, ha behavazta a hó, 20 évvel ezelőtt vagy 50 évvel ezelőtt, megsütötte a maga kenyerét, volt papja, volt tanítója és volt bábaasszonya, aki segédkezett a szülésnél. Ma, ha behavazza a hó a falut, akkor helikopterek és kételtű járművek viszik a kenyeret, ha valaki szülni akar, akkor kételtű járművek szállítják a hófúvácson keresztül a békéscsabai kórházba és így

tovább. Tehát a civil igények sokkal egyszerűbbek volnának, csakhogy erre nem lehet haditársadalmat alapítani.

Haditársadalmat, hadigazdaságot, hadtápigazdaságot fenntartani csak felgerjesztett és a civil társadalomra rákényszerített túlterheléssel lehet, ahol a dolog már hadtápigal értelmezi önmagát. Ennek csak következménye, hogy azt a mérhetetlen sok javat el is kell fogyasztatni a civil társadalommal. Tehát kétévenként új hifitornyot kell vettetni, új autót, új mosóport, új tampont és haditechnikailag kifejlesztett új pelenkát.

...Amikor tavaly télen az amerikaiak, angolok és franciák eljátszották azt a hisztit, hogy Moszkvában és Szentpétervárott éhezni fognak az emberek, akkor nagy katonai szállítógépekkel irdatlan mennyiségű élelmiszert, gyógyszert és ruhaneműt kezdtek el szállítani Moszkvába. Majd egy fél év múlva, vagy pár hónappal később kiderült, nem is volt éhínség Oroszországban és nem is fenyegetett éhínség és a szakértők kielemezték, hogy a maffia hogyan és mint tüntette el ezeket a szállítmányokat. Nem tud az ember másra gondolni, mint hogy az amerikaiak tulajdonképpen demonstrálni akarták azt, hogy hadtápigal bármikor hazavágják az oroszokat, fontos volt talán nekik az is, hogy kipróbálják a műholdakkal felvett repülőtereket, valamint feltehetőleg le kellett tesztelniük azt, hogy az elosztóhálózat, amelynek képesnek kellene lennie elosztani az esetleg potenciálisan mégis éhezni képesek között ezt az irdatlan mennyiségű anyagot, az nem működik Oroszországban. Mikor mindez bizonyosságot nyert, akkor abba lehetett hagyni ezt a show-t és a dolog be volt fejezve. Mindenesetre, ezzel az orosz kérdés hadtápigal befejeztetett.

Még egy igazán komoly kanyarba szeretnék itt belevágni, ehhez nem igazán értek, csak adalék lehet az eddigiekhez, ez pedig az, hogy végül is hogy kell ezt a hadtápigazdaságot megcsinálni és üzembben tartani. Mert idáig talán nektek is logikus vagy nekem legalább is logikusan levezethető, és rengeteg adalékból összerakható a kép. A probléma, amibe én belebotlottam, az a pénz problémája volt, mert nyilvánvaló, hogy fölépíteni és üzembben tartani ezt a túltermelő és önmagának termelő hadtápigazdaságot csak pénzzel lehet. A hipotézis, amihez jutottam úgy hangzik, hogy ennek a mechanizmusnak az üzemeltetését a pénz higitásával lehet csak megoldani. A pénz mesterségesen higitani kell ahhoz, hogy a civil társadalom igényein és gazdaságán túl lévő hadiigényeket ki tudjam elégíteni és ezt a pénzrendszert kell a hadigazdaság által átvinni a civil gazdaságra is.

A századforduló előtt az infláció jelensége ismeretlen volt. Ma viszont az inflációt ugyanúgy természeti jelenségként könyveljük el, mint a budapesti szmogot, hogy jön és akkor a meteorológia jelenti, és lesz holnap is. Az inflációt mesterségesen csinálják a pénzhigitás technológiája által. Ha a pénz higitom, úgy járok, mint bármely áruval: minél több van belőle, annál olcsóbb, annál kevesebbet ér. Tehát egyre több megtermelt áruval kell ellentételeznem.

Hogy Amerikának kapóra jött-e az első világháború, és hogy Amerika csinálta volna azt, ez egy nagyon nagy kérdés. Mindenesetre tény, hogy a túlgazdagodott, túltermelt és pénzzel túltömött Amerika az első világháborúban vezette le feleslegét és indította be és exportálta át Európába is a hadigazdaságot. Ha nem lett volna az első világháború, akkor Amerika magába hullt volna, úgy, mint a 30-as válság idején. Az első világháború előtt London volt a világ pénzügyi központja. A háború végére New-York. A háború során Anglia és Franciaország tengeri szállítási ürköbméterkapacitása felére fogyatkozott, Amerikáé megduplázódott. Ezek tények.

Olvastam a következő tényekről is, amiket nem tudok kontrollálni, de szó szerint, több írásban térnek vissza rájuk. Valamikor 1913-ban hozta az amerikai kongresszus azt a döntést, hogy létre kell hozni az ún. nemzeti tartalékalapot, ami nem más, mint egy bank, ami a hadikészültség és hadigazdaság pénzügyi finanszírozására hivatott. Ez a nemzeti tartalékalap nevű bankintézmény megkapta Amerikában 1914-15-ben a pénzkibocsátás jogát. Azért kapta meg a pénzkibocsátás jogát, mert így tudta csak megoldani – feltételezésem szerint – azt a problémát, hogy a civil társadalmi igényeken túlmenő hadiügyeket finanszírozza.

Kérdés, milyen sanszaink vannak nekünk, magyaroknak ebben a folyamatban. Ez bennünket bezabál. Ha csak az elmúlt 2-3 évet nézem és a saját személyes példámat, azt látom, hogy egy amerikai ideje 10 évvel ezelőtt tízszer annyit ért, mint az én idóm, amit én úgy értek, hogy repülőben ült, autóban ült, egyszerre telefonált három helyre, oda-vissza, egyszerre több helyen volt a kumputereivel és a telefonjaival, az ő napja dollárban tízszer annyit ért mint az én napom dollárban; a munkája tízszer annyit ért, a szolgáltatások, amiket el kell fogyasztania, a rezsije, végül az is, amit fizikailag elfogyaszt, anyagot, időt, teret, az tízszer akkora, mint az enyém. Most már kb. csak hétszer akkora, mert az én idóm is felgyorsult, egyfolytában telefonálok, autóban ülök, most már repülök is, szóval be lettünk mi is pörgetve és még jobban be leszünk pörgetve. De ezzel csak azt akarom érzékeltetni, hogy ez a dolog már bőven rajtunk van. Ha ebbe a ringlispiibe nem szállunk be, akkor kipottyannánk – miből? – a hadtápból, a világ sztenderdizált hadtápszerkezetéből. Tehát szegény románok azért kepesztetnek, hogy bent maradjanak, hát bent fognak maradni. De hogy aztán hogy lesznek bezabálva az ukránok és így tovább, hogy ér össze a japán partok előtt ez a szennyes áradat? Hát meg fog oldódni. Be lesz zabálva ez az egész.

Az amerikaiak kényszerhelyzetben vannak, rákényszerülnek a pénzük kihelyezésére. Tehát nem az a kérdés, hogy megéri-e nekik ide befektetni, nagyon olcsón is hajlandók, elsősorban arra, hogy megágyazzanak itt a hadiszerkezetüknek pl. itt Magyarországon, mert a dolog lényege az, hogy a pénzüket ki kell nyomniuk. Olyan kényszer alatt állnak, hogy olcsón is kinyomják a pénzüket, mert különben megfulladnának tőle. Hajlandók finanszírozni ezért például az oktatási meg a környezetvé-

delmi programjainkat, mert a technikájukat csak akkor tudjuk alkalmazni, ha rendszeren megtanuljuk nyomogatni a komputereiket és a gombjaikat, és nincs mese, mivel ebbe belemegyünk, beleránt bennünket az összes körénk font háló. Csak az a megoldás, és itt jutok el odáig, hogy milyenek a sanszaink, hogy ezzel szembe kell nézni. Ha vannak sanszaink, hogy megtartsuk magunkat, megtartsuk azokat az értékeinket, azokat az alapképességeket, amiket a gyermekeinkben is szeretnénk még viszontlátni, ahhoz szembe kell néznünk ezekkel a tényekkel, mert csak ezáltal tudjuk ezeket megtartani.

Ide tartozik még egy újabb kérdés, amihez megint csak nem értek, de mindenképpen ide tartozik, és ez az aranyfedezet kérdése. Nagyon érdekes dramaturgiája van annak, hogy hogy tűnt el a dollár aranyfedezete, hogy tűnt el a 60-as években az a felirat a dollárról, ami úgy szólt, hogy ez a pénz bármikor aranyra váltható. Mára gyakorlatilag a dollár is átválthatatlan, mint bármely másik pénz, átválthatatlan arannyá. Úgy gondolom, hogy az emberi képességeket és munkát megtestesítő pénz csak akkor működik ebbéli funkciójában, hogyha valamilyen módon az értéke szavatolva van, mégpedig külső tényező által. Mert mihielyt nincs szavatolva egy külső tényező, az arany által, onnan kezdve az emberi képességeket értékelő médium a hatalom által manipulált helyzetbe kerül. Ehhez kapcsolódva egy nagyon rövid kis idézetet felolvasnék. Ez egy könyvecske, a Kérdezz, felelek, a 70-es évekből, gyerekeknek szánva. Azt mondja, hogy „*Miért nincs nálunk aranypénz? Amiért hatlovas postakocsi sincs. Idejét múltá. Nemcsak nálunk nincs, másutt sem használják az aranypénzt. A pénz aranyfedezete, ha egyáltalán van ilyen, mindig az illető ország nemzeti bankjának páncéltérképében fekszik. De ez az aranyfedezet sem igazi fedezet, mert nem fedezi azt a bankjegy mennyiséget, amely az országban forgalomban van. De minek is, kinek jutna eszébe, hogy bemenjen a nemzeti bankba, lerakjon egy százforintost a pultra és azt mondja, kérek helyette 0,33333 gramm aranyat. Az ember egész mást akar venni a száz forintjáért. De ha éppen aranyra fáj a foga, aranyékszer kaphat. Nincs szükség aranypénzre, már csak azért sem, mert a papírpénz porszívót, autót, lakást, ruhaneműt, ennivalót, egyszerűen aranyat ér.*”

Itt nem a munka és a pénz átválthatóságáról, hanem az arany és a pénz átválthatóságáról van szó. Ez kardinális kérdés. Az aranyfedezet kiiktatásával, úgy gondolom, – Hamvas Béla gondolatai értelmében – az a bizalmi alap lett kiiktatva, ami az emberi munka átválthatóságát hivatott biztosítani.

A nagy kérdés ezen apokaliptikus perspektíva és a sanszaink dolgában az, hogy fog-e még működni ez a bizalom az emberi együtt működésben azon pénz által, amely mögött nincs fedezet? Mert az én beállításom szerint nem fog működni. Csak egy lélektelen és emberi viszonylatoktól megfosztott menedzservilág fog működni...

(Elhangzott a Kós Károly Egyesülés 1993. márciusi konferenciáján.)